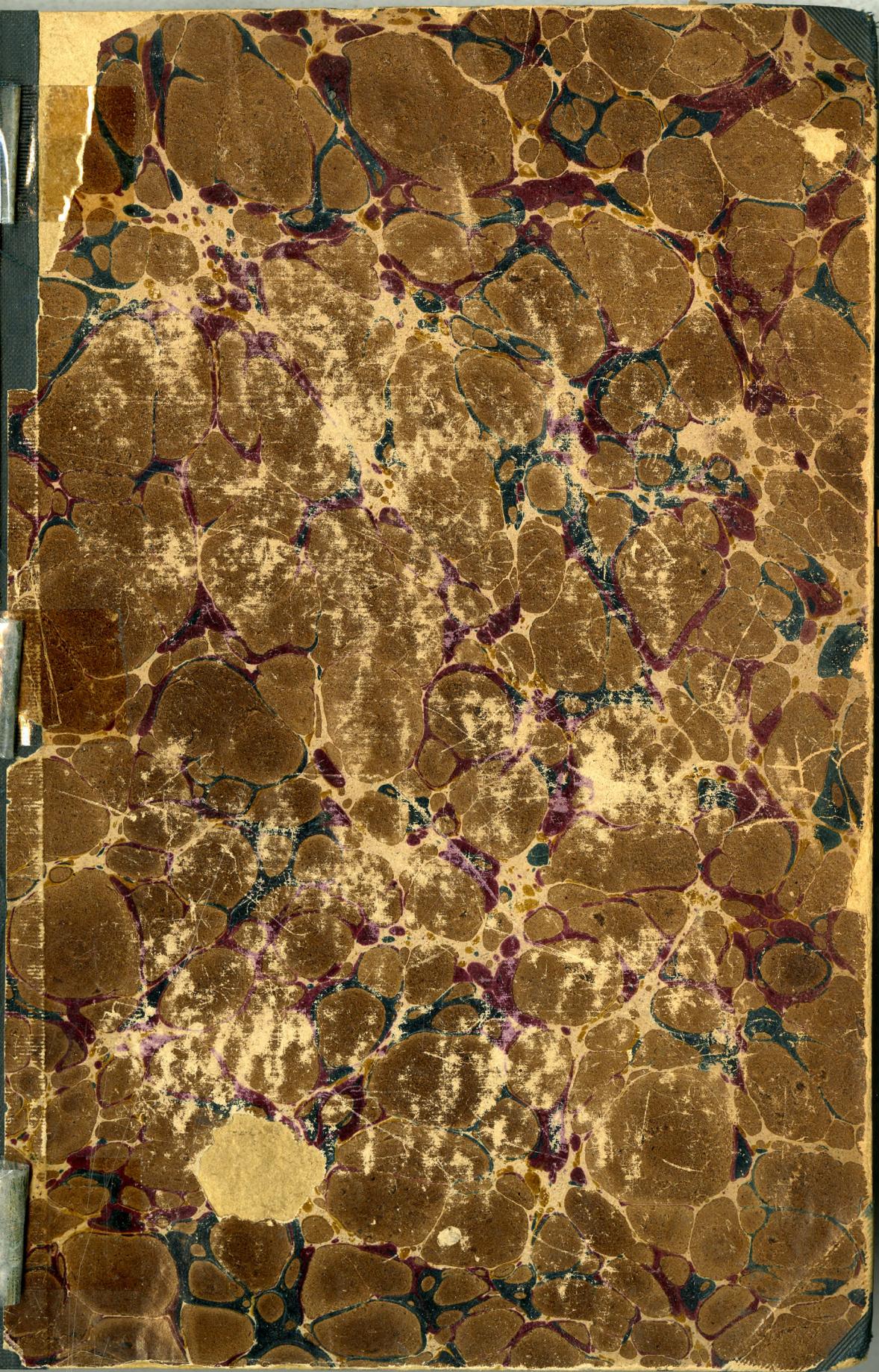

Politikai
röpiratok.

194.

194
1796

A

HONVÉDELMI SZERVEZÉSRŐL

Klapka György tábornok irása

ÉBER NÁNDOR

Lenyomat a „SZÁZADUNK“-ból

De

3.

PEST
NYOMATOTT VODIANER F.-nél
1868

6. 12. 12. 1868

Nyílt levél

Klapka György tábornok urhoz.

Kedves barátom !

A honvédelmi ügy nem sokára tárgyalás alá kerül. Látván, hogy azt oly érdekekkel karoltad fel, és hogy azt nem mint pártkérdést tekinted, hanem mint életbevágó nemzeti ügyet, melyet szenvedély nélkül kell megítélni és gyakorlatilag megoldani, küldök én is néhány kósza eszmét e tárgyról, melyeket hosszasan kóborlásomban szedtem fel. Nem könyvekben találtam azokat, hanem különféle európai rendes és forradalmi sergek táborában akadtam rájuk. A krími, olasz- és németföldi hadjáratokban szedett gyűjtemény az, melyet ajánlok.

Ha bármi kevéssel járulhatok ezáltal a honvédelmi kérdés iránti fogalmak tisztázásához, czélom el lesz érve.

Pesten, június 11-én.

Maradok

őszinte barátod

ÉBER NÁNDOR.

A HONVÉDELMI SZERVEZÉSRŐL.

A vágy és erő közötti egyensúly jellemzi a nemzeti, mint a természeti test épségét és férfiaságát. Hol ez egyensúly hiányzik, az eredmény tehetetlenség. Ha a vágy csökkeni kezd, az erőnek is csak hamar vége, ha pedig a vágy tulszárnyalja az erőt, hasztalanul felemésztí azt. Kopottságra, vénségre mutat az első, éretlenség, gyengesség, és betegeskedés jele a másik.

Ez utóbbi korbán bajlódnak többé kevésbé mind azon nemzetek és nemzetiségek, melyek ujonnan Európában felébrednek vagy feltámadnak. Emlékeznek vagy álmodják, hogy valaha ők is nagyok voltak és hatalmasak, lázas izgatottság fogja el keblüket és ezt ők önérzetnek veszik; feledvén, hogy a csecsemő Herkulesek, kik kigyókat fogtogatnak bölcsőjükben, csak is regékben találtnak. Szemeik előtt egy tág, ragyogó látkör nyílt meg, vágyva járják azt be képzelődésökkel, míg gyenge tántorgó lábaik alig bírnak egy lép-

tet is haladni az ápoló dajkák segélye nélkül.

Igen is, boldog a nemzet, mely előtt egy nagy eszme lebeg biztos kalauzként, hisz ily vezéricsillag nélkül nemzet soha nagygyá nem nőtt, de szánandó vagy gyakrabban nevetséges az, mely a képet, mert szeme előtt csillog, már is valónak képzele, s mohón kap utána. Nem ténykép elérésére feszíti az erejét, hanem léggépekre vesztegeti, és úgy jár, mint a gyermek a holddal vagy a szomjas utas a délibábbal.

A világ eleinte mosolygva hallgatja a lármas igényeket és várja az eredményt, ha pedig csak hasztalan erőfeszítést lát, vagy gyermekes önmegeledést, türelmetlenül fordul el egy látványtól, mely a szerelmés herélt gyötrelmeire, vagy épen a tábolydára emlékeztet, hol mindenki maga álvilágában él, papir koronát teszen fejére, rongyot vet vállára palástként, vesszőt tart kezében királyi pálczaként, és hiszi, hogy

nagy fejedelem, de mégis megsugja az idegen látogatónak, hogy mily nagy bolond szomszédja, ki ugyanazt hiszi.

Ily erejüket tulszárnyaló vágyakkal rontották meg magokat legtöbbszörre az új nemzetiségek a világ véleményében, és elvesztették azon rokonszenvet, melylyel ébredésöknél üdvözöltettek, de megromtják napról napra még inkább önmagukat. Csekély erejüket arra pazarolják, hogy egy álnagyságot színleljenek. A helyett, hogy nemzeti erejük fokonzintin természetes kifejlődésére központosítanak egész erőlyöket, a mese békájaként a nagy nemzetek majmolásában fáradoznak.

Még állami életöknek biztos alapja nincsen, anyagi jólétök még csak csirájában van, társas viszonyaik az átmeneti korszak bonyodalmaiból még ki nem bontakoztak, a nép nagy tömege még ős vadonságban teng, a kormányzat minden ágaiban még a legnagyobb rendetlenség uralkodik, de van egy czifra államgép és egy nagyszerű papiralkotmány, melynek szelvényeit a világ mindenrészeiben összeszedték és melyek úgy illenek egymáshoz, mint a kivágott képek a spanyol falra, csak hogy e spanyol fal nem igen fedi be a megette rejlő szennyet.

De egy, a nagy nemzetek mintája szerint képzelt minél nagyobb hadsereg után van náluk a legnagyobb visketeg, hisz ez felfogásuk szerint szinképe a nagyságnak, és ez leend majd a nemzeti nagyság valósitására az eszköz. Jövedelmöknek legnagyobb részét rászánják, és ha kölcsönöz valaki, még adósságba is verik magukat, csak hogy minél több szerencsétlen egyént veres vagy szürke nadrágba dughassanak, és hogy arany galléros táborno-

kok és ezredesek minél nagyobb számban diszesítsék utcáikat és koptassák a kövezetet, ha van, esörgő kardjaikkal, és nem veszik észre, hogy nemzeti haderejük úgy hasonlít a valódi sereghez, mint a gyermek által korommal a falra festett lovas az élő huszárhoz.

Nem így gyarapodnak és lesznek nagyokká az életre való nemzetek. Megértik azok, hogy a nemzeti, mint bármily más erő nem születik készen, hanem fejlődik. Elöttünk van Poroszország példája. Összezuzva az 1806-iki hadjáratban és kiábrándulva képzelt nagyságából, hét évig eltűnt a világ szinpadjáról, de nem aludt ez idő alatt, hanem összeszedte magát, megkezdette a munkát előről, szűk volt a kör, mely neki hagyatott, de ebben úgy megerősítette magát, hogy 1813-ban a nagy német nemzetiségi mozgalom élére állhatott és a világeseeményekre döntő befolyást gyakorolhatott.

De nem kábítottatta el magát e fényes siker által. Higgadtan felfogta állását, és átlátta, hogy a siker csak tulságos erőfeszítés eredménye volt, mely egy élethalál-harczban szükséges és lehetséges is, de mely rendes ereje mérlegéül nem szolgálhatott. Érezte, hogy meg van benne egy nagy nemzet csirája, de értette azt is, hogy évek kelendenek e csira kifejtésére. Meghuzta tehát magát ismét, megelégedvén az udvariasságból reá maradt nagy hatalmi czimmel. Egy léptet sem tett, hogy szerepeljen, de annál inkább működött anyagi és szellemi ereje kifejtésében, elfeledve a nagy világtól és philosophiai egykedvüséggel túrvén annak szánakozását és lenézését. Tudta hogy megjövendő ideje, és tudta azt bevárni 50 éven át.

Nem ábrándozott az alatt, sem nem szónokolt jövődő nagyságáról, hanem csendesen és komolyan munkához fogott. Két nagy tartományt nyert a bécsi békekötésben, mindkettőt ellenségest, bár németet. Ezeket legelőbb is megkellett emészteni, és megemésztette. Egy élethalál-harcz nagy sebeket hagyott volt hátra, és nagy terheket. Ezeken csak a legnagyobb rend és takarékoság segíthetett. Sem pénze, sem elég embere nem volt, hogy más nagy hatalmakként roppant állandó sereget tartson, megjavította tehát az olcsó honvédelmi rendszert, mely oly jó eredményt szült vala a válságos harcban, mitsem gondolván a gunynyal, melyet ez gerjesztett a nagy katonai államokban. Mig ezek épen a roppant seregek fenntartása által erejüket kimerítették, Poroszország nem csak, hogy adósságot nem csinált, hanem még kincstárában tetemes összeget gyűjtött össze feleslegéből. És ezt annélkül, hogy a nép érezte volna, mert ez gyarapodott és gazdagodott a rendszer alatt, mely nem vesztegetett improductív czélokra, hanem a valódi nemzeti erő kifejtését tűzte ki czélul magának. Így történt, hogy jólétben, nevelésben értelmiségben, iparéskereskedésben Poroszország népe fokokonkint nem csak Németország élére állhatott, de Európa legelső nemzetivel sikra szállhatott és azokat sokban felül is haladta. Poroszország már rég nagy állam volt és természetes vezére a német nemzetnek. Csak azok nem látták azt 1866 előtt, kik e hosszú előkészületet, mert minden fitogtatás nélkül folyt, figyelmezőkre nem méltatták.

Felébredtünk mi is és utnak indulunk ismét nemzeti hivatásunk betöltésére. Nagy nemzet voltunk és nagy

nemzet lehetünk ismét, ha képesek vagyunk nagyságunkat egy kis időre elejteni, vagy legalább egy kissé ritkábban tekinteni a csillagokra, és gyakrabban a földre. Emlékezzünk meg az első Napoleon azon mondatáról, hogy a lángész a bolondtól csak abban különbözik, hogy a nehezet a lehetetlentől megtudja különböztetni. És ép úgy illik nemzetekre, mint egyénekre, és ez lebegjen szemünk előtt főképen a honvédelmi rendszer szervezésében.

II.

A katonai téren is, úgy mint bár mily máson a siker divatossá teszen. A Krimi és Olaszföldi hadjárat után mindenki csak a francia sereget bámulta és utánozta az 1866-iki hadjárat óta pedig a porosz sereg lett a minta, melyet kicsinyek és nagyok módjuk szerint másolnak. Gyütüsfegyver, Landwehr most a jelszó, mint nem rég vontesövü ágyu, vincenni csatárláncz, algiri harczmód.

Nem csoda, mert tessék bár vagy nem Cátónak, a siker próbaköve mindennek e nyomorult világban. Csakhogy a siker vagy sikertelenség megítélésében nem egy vagy másik tényezőre kell minden sulyt fektetni, hanem a tényezők összegét kell latolgatni. Jól dolgozott — a poroszok számára — a gyütüsfegyver, nagy szolgálatot tett a Landwehr, csak azért ne ámítsuk magunkat azzal, hogy nekünk is lesz Königsgrätzünk ha van gyütüsfegyver és Landwehr; mint hittük, hogy lesz számunkra is Solferino, ha utánozzuk a vontesövü ágyut, és a francia a la bajonettet.

A haderő a nemzeti és állami életnek és erőnek hű tükre. Hol ez ép, a

kép kies és szabályos, hol ez zsiibadt és törpe, torzképet mutat. Az élettelen, öszhangu ruganyos porosz sereg hü képe azon rendes és értelmes kifejlődésnek, melyben a porosz állam lassan de biztosan nagyra nőtt, míg a „soldat français“ név, mely oly varázserővel bír és melyre a csillagos marshal ép oly büszke mint az utolsó közvitéz, kifejezése azon összes nemzeti öntudatnak, mely Frankhon valódi nagyságát képezi. Minden gond, ápolás, pazarlás mellett, és minden benne foglaltató jó elemek daczára eddig az osztrák sereg sem lehetett egyéb, mint a birodalom áléletének hü mása, a mint az létezett pedáns bureaucatiájával, kétségbeesett ide s tova kapkodásával, pénzbeli és igazgatási rendetlenségével és minden szellemi és nemzeti élet erőszakos meg fojtásával.

Ne képzeljük tehát, hogy más katonai szervezeteknek egyben vagy másban teendő majmolásával sikert érünk. Minden fáradságunk daczára csak úgy járandunk, mint a Japániak az angol gőzös utánzásával. Minden legkisebb részletet gyönyörűen elkészítettek, csak hogy midőn összeillesztették, a gép nem akart mozdulni. Minden országnak tulajdon állami és nemzeti viszonyaira kell fektetni honvédelmi rendszerének alapját. Csak így lehet az erős és életre való. Nekünk ezt még inkább kell tenünk, mint másoknak, mert viszonyaink különmeműek és sajátságosak.

Vessünk egy pillanatot helyzetünkre. Mióta a történelem ellenállhatlan árja, a viszonyok kényszere, és a geographiai helyzet szüksége e különmemű országokat, nemzeteket és fajokat összefűzte, majdnem szüntelen folyt a harc az egyseges állameszme, a historicus jogok, és a nemzetiségi igények közt a nélkül,

hogy bármelyik tökéletes uralomra verődhetett volna. Ha néha pillanatnyi tulsulyt nyert is az egyik vagy másik, azt csakhamar ismét elvesztette. Hiába volt minden erőködés egyik vagy másik részről.

Sok szenvedés és balsors után, ugy látszik, hogy okultunk, végre meghajlottunk többet kevesbet mindnyájan a tények ereje előtt és elfogadtuk az 1867-diki egyezkedést.

Ez egyezkedés jelleme, hogy egyik ellentétes tényezőnek sem enged tulsulyt, hanem egyensulyt igyekezik köztük helyreállítani, melyben megnyughassanak. Ez egyensulyt kell feltalálnunk a honvédelmi rendszerben is, mint feltaláltuk másban, különben csak ugy javítunk hadszervezetünken mint a törökök a Bosporusok és a Dardanellákban fekvő erődítéseiken, melyek düledező félben vannak, de melyeket időről időre szépen bemeszelnek.

Félre tehát a tulsásokkal az egyik oldalon ugy mint a másikon. Ne keressék katonai körökben a hadsereg jogos és szükséges egységét, mint eddig, csak is minden historicus jogok, és nemzeti igény megtagadásában, mert hacsak valami varázserő, a monarchia minden népeit egyajkuvá és egy érzelművé nem alakítja át, az új hadszervezet is csak holt gép leend, mely az első összeütközésnél ismét megakad vagy szét török. Mi pedig más részről ne gondoljunk egyes egyedül a történelmi állami jogainkon alapult különálló magyar seregre, mindaddig legalább, míg veres fehér zöld zászlónk nem gyakoroland oly vonzerőt a horvátra, tótra, szerbre és oláhra, a milyennel a swajczi kereszt bír az ottani németre, francziára és olaszra, vagy a veres csillagok és csíkok az

éjszak-amerikai irlandira, németre, francziára vagy spanyolra.

Ez mind igen kellemetlen, sőt sajnos, de szerencsétlenségünkre oly tény, melyet változtatni hatalmunkban nincsen. Nem marad tehát egyéb hátra, mint elismerni azt, és számolni vele honvédszerünkben is, mint számoltunk politikánkban. Ne ijedjünk meg attól, hogy az ily egyezkedési, viszonyainkat, a mennyire lehet, tekintetbe vevő hadrendszer, nem igen fér meg a teoriával és megrögzött eszméssel, és hogy tehát valami szörnyeteg lesz belőle. Ellenkezőleg.

Az élet folytonosan meghazudtolja a teoriát, mert a theoria rendes és következetes elmélet eredménye, az élet pedig a legkülönböző befolyások és szüntelen ellentétek egymással harca. Nincsen és nem volt soha következetes theoria, melyet egész tisztaságában valaha érvényesíteni lehetett volna. Ilyesről bölcsészek okoskodhatnak, és költők álmodozhatnak, de életrevaló egyének és nemzetek tényekből indulnak ki, és a valóból, nem pedig csinosan rendezett dönthetlen teoriákból.

Értik ezek, hogy a theoria és az élet közt ép oly nagy a különbség, mint a tiszta mathematica és a mechanica közt. Mily számtalan szép kis gépek rajzoltattak már papírra, melyek haszonvehetetlenek, mert a surlódás és ellentállás ereje ki nem számíthatott, másrésről korunk mindazon remek találmányai, melyek haladásunk legnagyobb tényezői, majdnem mind a gyakorlati téren eredtek.

Mi is e térre álljunk és ha kivetkezünk a előítéletekből és nem hajhászunk lehetlenségeket, biztosak lehetünk,

hogy megoldjuk a kényes és bonyolódott honvédelmi kérdést is.

III.

A világnak, úgy látszik sorsa, hogy egy túlságból mindig a másikba rohanjon. Még két évvel ezelőtt katonai körökben csak megvetéssel és szánakozó vállvonogatással szólottak Landwehrről és Militzről, s most mindenütt azt egy vagy más formában igyekeznek behozni. Poroszországnak gyors és váratlan erő kifejtése az utolsó hadjáratban a hitetleneket egyszerre vakbuzgókká tette. Az előbbi lenézés, mint a mostani tulbámulás leginkább a porosz rendszer valódi erejének ismeretlenségén vagy ferde felfogásán alapszik.

Csodálatos, hogy hirlapok, vasutak, távirdák és az általok szült, népek közti érintkezés daczára, mily kevesét tudnak a nemzetek egymásról. Így azon gyökeres átváltozás, melyen a porosz hadrendszer 1859 óta keresztül ment, alig vonta magára bárkinék figyelmét. Egyedül az alkotmányos vita tünt fel, melyet egy egyoldalú átváltozás a ministerium és a kamara közt szült. És még is ez átváltozás az egész porosz hadszervezetnek más jellemet adott. Védelmi rendszerből, mely a Landwehren alapult, támadó rendszerré lett melynek fő ereje a rendes seregben fekszik. Ezelőtt a csekély számú rendes sereg csak egy középpont volt, mely körül a fegyveres nép sorakozott, most a rendes sereg megkettőztetvén és abból minden Landwehr elemek mellőztetvén, az képezi a valódi haderőt, míg a Landwehr csak második sorban, mint segéderő szerepel.

Ámitják tehát magokat azok, kik a porosz diadalokat hozzák fel mint érveket arra, hogy a honvédelmi rendszer valódi súlyát Landwehrre, vagy népfegyverezésre kell fektetni, vagy hogy a rendes sereget talán épen egészen meg kellene szüntetni.

Néhány Landwehr zászlóalj és lovas ezredet kivéve, melyeket rögtönözve a majnai sereghez kellett küldeni, hogy az áttörni készülő hannoveriaknak utját állják, és kivéve Stollberg-guerillaféle csapatát Krakó vidékén, egyetlen egy Landwehr katona sem süttötte el hátultöltő fegyverét az egész hadjárat alatt, sőt sok nem is tehette volna, mert nem volt hátultöltője, hanem csak régi mintafegyvere. A Landwehr egyedül az elfoglalt tartományok őrzésére, a vasutak és más közlekedési vonalok biztosítására használtatott, vagy a várak előtt mint figyelő had hagyatott.

De még mielőtt az átváltozás történt volna, a porosz rendes sereg népszerű alapja daczára, Európa egyik legkatonaiabban szervezett serege volt. Az általános szolgálatkötelezettség csak arra használtatott, hogy az ifjuság virága a hadsereg rendelkezésére adassék. A 40,000 ujoncz, melyet a sereg évenként igénybe vett, alig képezte egy felét a 20 éves ifjúságnak. Ebből minden sors-huzás nélkül a java kiválogattatott, míg a többi bár szolgálatköteles volt, ha háboru nem volt, soha sem a rendes seregben, sem a Landwehrben nem szolgált. Az egész gépezet, mely mint a népszerű hadszervezetnek mintája állittatik oda, már akkor is csak a nép legjobb elemeinek a sereg számára való megszerzésére volt számítva. Most hogy a sereg 63,000 ujonczot igényel

évenként, a nép ereje még inkább a sereg rendelkezésére áll.

Egy másik tévedés az, hogy a porosz sereg népszerű alapjánál és a rövid szolgálati időnél fogva a néphez közelébb áll, mint más államok rendes serege. Ellenkezőleg a kaszt-rendszer talán még inkább van benne kifejlődve, mint bármily másban. Mindenkinek nyitva áll ugyan a tisztí pálya, de tettelegesen a tisztikar csekély kivétellel a nemes osztály és egy bizonyos számú tisztí család ivadékaiból pótoltatik, kik apáról fiura majdnem öröklési joggal foglalják el a tisztí állomásokat. Vannak ezredek, melyekben bizonyos családí nevek a porosz sereg kelete óta szinte meghonosultak. Ez kétségkívül a testületí szellemet rendkívül kifejti, de e szellem nem népszerű, hanem meg-rögzött katonai és kizáró.

A porosz sereg ereje tehát nem népszerű alapján, hanem a legkisebb részletekig terjedő katonai szervezetében keresendő. Ezen szervezet tökélyének és a katonai szellemnek az 1859-ki átváltozás óta történt kifejlődésének tulajdonítható a porosz sereg felsőbb-sége az utolsó hadjáratban.

Az átváltozás előtt, midőn egy fele a rendes seregnek a Landwehrből pótoltatott, a katonai szellem hiánya igen éreztetett, valahányszor a sereg hadikészletbe helyeztetett. A Landwehr-katona csak nehezen engedelmeskedett a felhívásnak, fegyelmetlen volt és harczra nem igen hajlandó. Azonfelül a Landwehrnek kiállítási huzamosabb időt igényelvén, az egész haderő harczképessége és harczkészsége egyáltalában hátráltatott. A tiszték és altiszték nem lévén többé a szolgálathoz szokva,

egy része a rendes seregbe tétetett át, míg ebből viszont mások a Landwebrbe. E csere maga ily válságos seregben elég volt arra, hogy a sereg harczképességét gyengítse.

E tapasztalatok voltak okai a rendszer változtatásának. A poroszok is észrevették, hogy azon szép elv, mely szerint minden polgár katona, csak rendkívüli esetekben alkalmazható, és hogy alig fér meg egy oly complicált társadalmi rendszerrel, mely a munkafelosztáson alapul. Oly korszakban, midőn egy tü készítése tizkézen megyen keresztül, a spártai vagy római polgár katonai képzelenség, és még a schweitzzi vagy amerikai militz is csak kivételes esetekben létezhetik.

Nem érjük mi be a fekete levessel, és nincsenek nekünk helótáink vagy rabszolgáink, kik helyettünk dolgoznak. A Schweizot neutralitása védi és csekély hegyes területe által inkább a tisztán védő guerilla harcra, mint nagyobb tömegek használatára van utalva. Különben nem is volt még alkalma lörendszerének életrevalóságát bizonyítani. A híres schweitzzi csapatok a tizennegyedik és tizenötödik században rendszeren szervezett és begyakorlott zsoldosok voltak, és ebben állott épen felsőbbségök.

Éjszak-Amerika, mint majdnem minden egyéb, ugy katonai tekintetben is a világ minden más államaitól különbözik, csak a két milliónyi canadai nép van szemközt vele és a mexicói csöcselék. Az Oczean választja el Angliától, mely ily távol földön tömeges erővel nem is léphet fel. És még is mi volt az első valódi nagy harcnak a következménye? Az éjszak és dél közti harc

előtt volt 12,000-nyi rendes sereg, most van 120,000.

Mig tehát a körülmények nem változnak, és más szomszéd nagy államok nagy rendes seregeket tartanak, mi is csak szánjuk magunkat reá, hogy az állandó seregben keressük honvédelmi rendszerünk fősúlyát. Csak arra ügyeljünk, hogy az viszonyainkhoz képest legyen szervezve, hogy béke idején mind inkább kimélje a népet, és hogy oly nyulékony legyen, hogy a válság órájában reá támaszkodva, a monarchiának a *pragmatica sanctio* értelmében közzvédelemre köteles mind a két része egész szellemi és anyagi erejét a legnagyobb mértékben kifejthesse.

IV.

Hogy viszonyainkhoz képest legyen szervezve honvédelmünk, abból kell kiindulnunk, a mi létezik. Meg van legelőbb is az 1867-i XII. törv.-czikk. Mig ez alapja politikai állásunknak, alapjának kell annak lenni honvédelmi rendszerünknek is. E törvényczikk megálapít egy magyar hadsereget, mely kiegészítő része az összes hadseregnek. — Csak ne kezdjünk okoskodni, és ne állítsuk oda, mint dönthetlen axiomát, hogy nincs akkor magyar sereg, ha az kiegészítő része az egész seregnek, vagy hogy nem lehet egységes vezérlés és vezénylet, ha van egy magyar sereg; azt találандjuk, hogy a kettő igen jól megfér együtt gyakorlatilag.

Az osztrák sereg eddigi gyengesége abban rejlett főképen, hogy nem volt benne természetes cohaesio (összetartás); hanem csak mesterséges egység. Mig a monarchia politikája a különböző nemzeti elemek egymás elleni felhasználásán alapult, ez nem is igen lehetett más-

képen. A seregben is el kellett választani a rokonszenvű elemeket egymástól, nehogy egyik vagy másik, erőre vergődhessék. Fel kell tennünk, hogy vége e politikának, különben kár egy új hadszervezetre időt pazarolni is.

Minden hadszervezet ugyanis jobb vagy rosszabb azon arányban, a melyben a bennlévő elemek egyéni erejét többet vagy kevesbet bírja fokozni és kifejteni. E fejlődés két főtényezőtől függ, a melyeknek hiányát semmi más ki nem pótolhatja.

Az egyik egy közös eszme, a másik minden létező tartományi, helységi és társadalmi kötelékek felhasználása. Minél gyengébb a közös eszme, annál inkább kell igyekezni ily kötelékeket megtalálni és megszorítani. Még a francia seregben is, hol a közös eszme úgy áthat minden egyes katonát, mint sehol máshol, a tapasztalás megmutatta, hogy ezeket még sem lehet egészen nélkülözni. Mind azon kiváltságos csapatok, a gárdák, zuávok és vadászok csak is annyi kísérletek a Frankhonban oly annyira meggyengült vagy épen hiányzó ilynemű természetes kötelékek helyébe mesterségeseket, kiváltságon alapulókat teremteni. Mennyivel inkább kell azt tenni nálunk!

Bármily büszke legyen a tisztikar a kaiserlich österreichischer Officier cimre, hiába, a legénységben az osztrák hadsereg eszméje bizony nem igen gerjeszt büszkeséget vagy lelkesedést. A legnagyobb része a nem német katonának alig érti, hogy neki bármily dolga is legyen azzal az osztrák sereggel. De a mily gyenge nálunk a közös eszme, ép oly erősek a társadalmi, vidéki és tartományi kötelékek nemcsak a Lajtán innen, hanem a Lajtán túl is. Ezeket

kell tehát felhasználnunk, hogy általuk a közös eszme gyengeségét pótoljuk.

Mig ez nem történik, bár mily reformok hozassanak is be, a hadsereg csak külsőleg lesz összetartó, de valóban összefüggő élő organismus nem lesz soha. Hogy is lehetne? az ujczetot minden átmenet nélkül kiszaggatják eddigi köréből, és elküldik a monarchia tulsó végére czredéhez, hol még gond fordittatik arra, hogy ugy osztassék fel, hogy minél kevesebb érintkezése legyen a netalán ott találtató szomszédal és vidékivel. Idegen világba lép, és a három vagy több éven át csak is idegen világban marad.

Altisztje ha nem is idegen, csak esetlegesen tartozik tulajdon vidékéhez, tisztje alig ért néhány szavat nyelvéből, és így azon távolság, mely az osztrák seregben anélkül is létezik a tiszt és legénység közt, még ez által sokkal nagyobbá válik. -- A félelem marad az egyetlen kapocs, mely az egészet együtt tartja. Az utolsó időkben még azon kapocs is, mely ezelőtt legalább az egyes ezredek tisztjei közt létezett, feloldatott az által, hogy az előléptetés nem az ezredekben, hanem egy fegyvernem összes tisztjei közt történik.

Még gyengébb a kapocs a felsőbb szervezetben. Vannak ugyan hadiparancsnokságok még béke idejében is, az az egy bizonyos számú gyalogság, lovasság és tüzérség összekevertetik önkéntesen vagy épen azon szándékkal, hogy különfajtu ezredek jöjjenek egymás mellé, és azt hiszik, hogy e csöcselék — sereg; mig — valóságban minden parancsnok csak egy bizonyos számú ezredet kap, melyből háboru idején, ha van reá ügyessége, és ha az

ellenség elég szives várakozni, talán végre még is egy hadtestet képezhetne.

Ez mind megjárja békeidőben és laktanyában, de nem háborúban, mely a legnagyobb erőfeszítést, nélkülözést, önmegtagadást és áldozatkészséget igényli a katonától. Hogy ragadhatná el magával még a legjobb tiszt is a legénységet, melylyel nincs se közös eszméje se közös érzése és melyhez a néhez perczben még egy szivreható szót sem bir intézni anyanyelvén. Ez az oka, hogy az osztrák sereg aránylag oly sokkal több tisztet vesztett az utolsó hadjáratokban, mint az ellenséges seregek. És még sem használt, nem bírta a tisztek példája a legénységet hasonló önfeláldozásra bírni. — Hát még balsorsban! mint a roszul rakott fal, mely nincs összetapasztva, az első lökésre összedől, és idomtalan halommá válik.

Igy történt, hogy Magentánál öt gyenge francia gárda zászlóalj, egészben alig 2500 harcász, a Naviglio grande vonalát harmadfél óráig bírta tartani az egymás után megérkező osztrák dandárok ellen, míg végre a harmadik francia hadtest megérkezvén, a kedvező pillanat elmúlt, és a félig megnyert diadaltól veszített csatáért. Ezért nem bírta tartani a solferinói magaslatokat, minden térségi előnyök dacára két osztrák hadtest egy francia hadtest és két gárda zászlóalj ellen. — Mennyivel kevésbé állhatott ellen az osztrák sereg a porosznak, hol a hátultöltő fegyver rontó hatása még nagyobb önfeláldozást kívánt volna.

Alig szükséges említeni, hogy mily pénzparlást okoz a mostani erőltetett szervezés. Még béke idején is vagy egy harmada a legénységnek minden évben a monarchia egyik végéről a másikra

küldetik. Mily nyomasztók a népre nézve és mily fegyelmetlenségre szolgálnak ezek alkalmat főképen háboru idején, midőn a szabadságosok behivatnak. És mennyi időbe kerül mind ez, és mily lehetetlen még a legcsekélyebb előkészületeket is titokban tartani! Hónapokon át az osztrák sereg előkészületei 1859-ben és 1866-ban minden elővigyázat dacára kikürtöltettek, és egy uj okot adtak viszálykodásra, míg a porosz és francia sereg készületeiről senki sem tudott bármit, és még is sokkal előbb voltak készek a csataterén.

Ha valamiben, e részében a hadszervezetnek sokat tanulhatunk a poroszoktól. A porosz államegység eszméje sem volt eddig sokkal vonzóbb a pozeni, rajnai, vagy szász tartományok lakosaira nézve mint az osztrák államegység eszméje az osztrák katonaság tulajdonképpeni tömegére nézve. De tudták ugyan a poroszok felhasználni mindazon helybeli patriotizmust, mely Németföldön, minden egységi viszketeg dacára még oly hatalmas.

Nem hogy a rokonszenvű elemeket egymástól elszigetelték volna, ellenkezőleg, magok ezen elemek egymás iránti szivódására számítottak leginkább. Legkisebb részletekig a területi és politikai felosztás vétetett a sereg szervezete alapjául. Minden tartományból egy hadtest lett, mely tökéletes magában, a kerületből hadosztály, a kisebb kerületekből dandárok és ezredek és így le a mennyire lehet a századig. — Azok kik együtt élnek társas és polgári viszonyban, kik együtt nevedtek, ezek állanak egymás mellett is a mennyire lehet csatában. Így a sereg csak az ifjuság virága táborban. Nem csak az államért küzd minden egyes katona, hanem

valóban hazájáért azaz tartományáért ugyszólván belsejéért. Tudja, hogy minden tettét azok szemé kíséri, kikkel életét fogja utóbb tölteni; ha kitünteti magát, mindenki tulajdon körében fogja azért magasztalni, ha bajban van, tudja hogy bajtársai nem fogják elhagyni és ha dicsően eszik, tudja hogy nem lesz egészen elfeledve. És kik vezetik, többnyire olyanok, kiknek neve és családja ivadékokon át ismerős tartományában. Igy minden emberi érzelmek ösztönzik kintartásra és előre tör tettek. Ily viszonyokban kell keresni a valódi egységet a seregben. Nincs ott veszély, hisz épen a poseni 5-ik hadtest volt az, mely Steinmetz vezénylete alatt aratta a legdicsőbb babérok. Nem küzdöttek azok sem Poroszhoz, sem a német egységért, de harcoltak az ő Pोजnjökért.

Ezen a mindennapi természetes kötetlek által együtt tartott állandó csatarendnek köszöni Poroszország nemcsak a sereg erős összetartását, hanem egyszersmind olcsóságát, egyszerű kezelését, folytonos harcoképességét, és azon egyéni kiképzettségét, melyért oly méltán magasztaltatik. Minden egyes hadtest magában egy egész képezvén, minden egyéni képességnek és kezdeményezésnek tág kör nyilik meg. Egy hadtest a másikkal versenyez, mindenki érdekelve van a vitában és igr holt gép helyett élő organismus lesz belöle.

V.

A területi, politikai és kormányzati felosztáson alapult állandó csatarendnek behozatala nem lenne nálunk utánzás, mert oly annyira megfelel az oly sok országból és tartományból álló monar-

chia viszonyainak, hogy fel kellene azt különösen számunkra találni, ha nem léteznék az már oly sikerrel másol. Csak kibontakozás lenne az a jelen erőltetett és természet ellenes szervezetről, mely mint a politikai helyzetnek meg nem felel, ugy egyszersmind minden józan katonai és gazdasági eszmével homlokegyenest ellenkezik. — Főképen a jelen perczen az ily állandó csatarend valódi Columbus tojás-féle találmány reánk nézve. Általa a sereg valóban ujjaszületik, mert megnyeri azon természetes kapcsolatot, melynek hiánya volt eddig gyengeségének fő oka. Más részről megalakul általa a magyar sereg minden lényegében a nélkül, hogy arról szó is lenne, és pedig oly magyar sereg, mely a törvény értelmében az összes hadsereg kiegészítő része leend. Igy a katonai kérdés megoldása —, megoldása lehet egyszersmind a vele összefüggő politikai kérdésnek is.

Nincs akkor semmi szükség nagy politikai vitákra a felett, hogy magyar ezredekben csak is a magyar korona területén született tiszték alkalmaztassanak, hogy a magyar ezred a magyar korona területén tartassanak, vagy hogy alakittassék magyar tüzéség, utász- vagy tábori kar. Ily viták csak elkeseritik a dolgot. Ha az ily állandó csatarend elfogadtatik, az mind lassankint megjön, minden veszély és rázkodtatás nélkül. A sereg javul a helyett, hogy megrontatnék, és a magyar állam mind azon biztosítékokat megnyeri, melyeket jogilag igényelhet.

Gyakorlati kérdés ez ugyis inkább, mind elvi, és más módon gyakorlatilag egy magyar sereget felállítani ugy se bírnánk. Ha minden, a magyar területen született tiszt áttétetnék is magyar ez-

redhez, alig tölthetnők be még egy csekély részét is a kívántató állomásoknak. És hol találhatnók a szükséges szakértő egyéniségeket nem csak a tüzérség, utász- vagy táborig szervezésére, hanem mind azon szaktudományt igénylő részletek elrendezésére, melyet egy jelenkori sereg igényel? Sereget improvizálni nem lehet. Ha tehetjük azt valamiképen 1848—49-ben, azt a reudkivüli körülményeknek köszönhetjük, és azon szerencsének, hogy akkor a szakértő magyar tisztak száma sokkal nagyobb volt az osztrák seregben, mint most, midőn 18 éven át alig találtatott magyar, ki szolgálni akart volna. Ujból kell ugyszólván kezdenünk. Alig van meg egyéb a nyers anyagnál, és ebből sereget képezni annyit tesz, mint a vasköböl és szénből gőzmozdonyt készíteni.

De ha mindezen nehézségeket mellőzhetnők is, kérdezzük meg önmagunkat őszintén, van-e valaki, ki a tárgyat jól megfontolta és ki a mostani átalakulási időszakban, hol még sok régi seb nincsen beforrva, és hol még annyi égető kérdés van elrendezendő, magára vállalná a felelősséget, hogy még egyet terentsen, még pedig égetőbbet, mint mind a többi mert gyupontja lenne a többinek? Mind azon elemek — és nem csekély számuk, melyek egy vagy más okból a mostani rendszer ellen törek-szenek, de melyeknek ereje most meg van zsibbasztva, kezét fognának együtt és ismét életre kapnának.

Én bizton hiszek nemzetünk életrevalóságában, s tudom én is mint bárki más, mily erőt fejthet az ki a válság órájában, de éppen azért, mert hiszek jövőnkben, nem akarom azt kockáztatni egy lehető, de bizonyos belső küz-

delem által, hogy elérjük azt, mit sokkal biztosabban elérhetünk más módon. A győzelem ily esetben nem lenne megoldás, hanem csak fegyvernyugvás, mely csak új harcra lenne készület. Nekünk pedig nem harc kell most, hanem szervezés és erősödés, hogy készek legyünk, mikor majd tenni kell.

És érezzük többé kevésbé mindnyájan, hogy ez óra közelg. Egész közép és keleti Európában ugyanis különféle kisebb nagyobb nemzetiségi elemeket látunk szemben egymással, mindegyik telve tulesigázott igényekkel. Hiába fáradoznak a diplomaták és az általános béke apostolai. Az igények jogosságot azaz erejét nem lehet a zöld asztalnál kimérni, és ha ki lehetne is mérni, az illetők bajosan nyugodnának meg az itéletben. E nemzeti elemek ereje és életrevalósága csak a köztök való surlódásból világosodhatik ki, és csak akkor, ha ez egyszer kiviláglik, akkor lesz az egyensúly köztök helyreállítható.

Nem csak honunkra, hanem az összes monarchiára és magára a dynastiára nézve ez életkérdés. Minthogy nem tudhatja senki, hogy mikor nyílik meg, mindig készeknek kell lennünk. — Az állandó csatarend pedig a folytonos harc-készség, míg a mostani lomha hadgépzetünk olyan, mint azon középkori nagy torony órák, melyekben a kerekcsikorgását egy jó ideig hallhatni, mielőtt elütnék az órát. Ha jól rendezett állandó csatarendünk van, sok előleges készület vagy éppen elesik, vagy legalább egyszerűsítették és a munka felosztás által siettetik. Csak a lendület jön a középpontból, a kivitelben pedig az egyéni kezdeményezés kifejtheti egész erejét. Ha a mostani köz-

pontosított hadügyi vezetésnek annyi lenne is a feje és keze, mint Visnunak, a hindu istenségnek, meg sem birná úgy megindítani a gépet, mint azt az egy irányban működő egyéni erő teheti.

Minden egyes területi hadtest vagy hadosztály egy tökéletes sereget képezvén magában és minden felszerelésére szükséges anyagokkal, a mennyire lehet még rendes időben is maga látván el magát, vagy legalább tudván, hogy hol található, mindenki a hiányzót gyorsabban, olcsóbban és célszerűbben szerezheti meg, mintha mindezt minden egyes csapat egy vagy két középponti raktárból kényszerítették ugyan egy időben megszerezni. Mennyi munka, mennyi költség és mennyi tévedés és idővesztés kerülnék el egyedül ezáltal. Mindenki legjobban tudja, mi kell neki, míg most hányszor történik, hogy ha hosszú levelezés után meg is érkeznek a szükséges tárgyak, sokszor alig használhatók, és így ha hónapos előkészületek után megindul végre a sereg, még sincs kellőleg ellátva. Azok, kik a hadtestek vezényletét átveszik, nem lévén hozzá szokva ily felszereléshez, nem is tudják mi kívánatik és ha tudják is, az egész gépezetet akkor kell összeállítani, midőn a gépnek már működnie kellene. Pedig mostani időkben nem igen van idő mind erre.

Minden egyes hadtest tulajdon területén ujonczozván, kiegészítheti magát. Egy két hét alatt mind a szükséges szabadságosok és tartalékok zászlóik alatt lehetnek, és már a pótlékok képezése megkezdődhetik. Már az összevonások (Concentrációk) béke idején ugyan annyi próbái a gépnek. Minden egyes rész hozzá illesztődik a másikhoz és kiösméri egymást, és mind ebből azon bi-

zalom és valódi pajtásság ered, mely az egészet egy testté alakítja. A mostani béke-táborozás ellenben játék, nem komoly előkészület. Alig van az egymás mellé rendelt ezredeknek idejük egymással érintkezésbe jönni, már a tábor eloszlik, az ezredek ide s tova szórótnak, és ritkán találkoznak ismét egymással, mikor talán az egész személyzet már meg van változva.

Mig a sereg mindezt nyeri az állandó csatarend által, mi elértük a magyar seregre nézve mindazt, mi lényeges és kívánatos e perczen. Vannak olyanok, kik inkább akarnak egy szép nő szeretőjének tartatni, mint az valóban, de egész csendességben lenni. Mi is olyanok lennénk, ha külszinre adnánk és külön zászlóban és magyar vezényleti nyelvben keresnők a magyar sereget. Ha megvásárolhatnók e kis hiuságot, még talán igen is drágán fizetnénk érte. Már volt egy ily esetünk, midőn a latin nyelv helyébe rögtön a magyart hoztuk be, s a helyett, hogy a dolgok természetes folyamát siettettük volna, csak gátot építettünk ellene.

Hisz nem azért akarjuk a magyar sereget, hogy mondhassuk: ime van. Biztosítani akarjuk magunkat, hogy ezentul a sereg őrzője legyen az alkotmánynak, nem pedig veszély reá nézve; és hogy az olyan legyen, melylyel a *pragmatica sanctio* által összekapcsolt államok kultámadás ellen legjobban megvédeethessenek. Ha az ily állandó csatarend létre jön, nyugodtak lehetünk az első iránt, és sokat, ha nem mindent megtettünk, hogy elérjük a másodikat.

Mínt hogy nem utánzásról van szó, világos, hogy nem hozhatjuk be nálunk az állandó csatarendet, sem oly egyformán, sem oly következetesen, mint az

a porosznál létezik. Ott nyolcz tartomány volt többé kevésbé egyenlő területtel és ugyan annyi számu lakossággal. Nálunk a területi felosztás egyenetlen. Ehhez kell tehát alkalmazkodni, a mi, ha az intézmény üdvösségéről át vagyunk hatva, nem leendő nehéz. Ép úgy nem vagyunk azon helyzetben, hogy az ezredeket egészen kiegészítő kerületeikben tarthassuk. Hol a népnevelés még oly hátra van, mint nálunk, a sereg művelési eszköz lehet. Tapasztaltatott az Olaszthonban, hol a félvad siciliai vagy calabriai katona, ki látta egy kissé a világot, apostola lett az olaszegységnek. Mi sem ismerjük egymást. Ki kell hoznunk a tótot, szerbet, oláht és a magyart is szük köréből, hogy lássák mindnyájan, hogy nem az ő kunyhójuk a világ.

Mind ennek czélszerű elrendezése a részletes kidolgozás feladata, úgy mint annak is az elkerülése, — hogy az átmenet erőltetve ne legyen. Csak legyünk tisztában hadszervezetünkben a vezéreszmék iránt, és ezek közt az első, véleményem szerint, az állandó csatarend.

VI.

Az európai szárazföldi nagy hatalmasságok többet kevesbet úgy jártak seregeikkel, mint a párisi szépek piperéjökkel. Ha Coralie látja, hogy Julie rövid ruhájában mutatja ikráit, ő még rövidebbet ölt magára és még többet mutat; ha pedig Anna söpri az utcázat hosszú uszályos köntösével, Amália még hosszabbat rendel maga számára. A nagy hatalmasságok ép úgy, mint a szépek nem igen kérdezték, hogy mi kell és mi illik, vagy mennyit bir el erszényök, hanem nézték, hány százezer em-

bert tart a szomszéd, — és mert a szomszédnak annyi volt, ők sem érhatték be kevesebbel. Így évről évre növekedett minden hatalmasság serege, míg most végre azon pontra jutottunk, hogy mind-egyik az egész fiatalságot igyekszik egy vagy más módon a sereg keretébe luzni, és azt bekaszárnyázni.

Az különös, hogy ez egyszer a szakkatona és a nemzetgazdász — a tömeges rendes sereg legdühösebb ellene, közelednek egymáshoz. Az első az általános szolgálatkötelezettségben csak egy módot lát, hogy az egész nép erejét hadianyagnak felhasználja, míg a második benne egy eszközt keres a sereg sulyán lassanként könnyíteni, vagy talán előbb utóbb az egészet lerázni. Ha különbözik is a czél, az irány egy, és így anélkül, hogy akarná, vagy talán tudná is, a kettő egy felé működik. Az első minél több katonát akar, a másik minél olcsóbbat. Bármelyik közeledjék czéljához, a másiknak engedni kénytelen.

E kölcsönös engedelkenység szülte a cadre, azaz keret-rendszer, mely mindinkább meghonosodik az európai seregekben és mely által az ellentét a szakkatona és a nemzetgazdász közt kiegyenlíthető. Középut az az állandó sereg, mint az régenten értetett, és a népfelfegyverzés közt.

Míg az uralkodó eszme szerint a katona gép volt, melynek elkészítésére sok év kivántatott, minden egyes katona folytonosan zászló alatt tartatott, csak kivételképen adatván neki szabadság a hazamenetelre. Minden egyesült az elavult eszme megtörésére.

Az első rést a pénzszüke okozta. A mint a rendes sereg száma növekedett, mindinkább lehetlenné vált az egész tömeget folytonosan fegyver alatt tartani,

és így a szabadságrabocsátás, mely ezelőtt kivétel volt, lassanként rendszerré vált.

Azt, a mit a szükség szült, a tapasztalás jónak és célszerűnek mutatta be. Sok idő kellett, hogy emberből gép legyen, de bebizonyult, hogy sokkal rövidebb idő alatt az ujonczból értelmes katonát lehetett képezni. Pedig a vontesövü fegyver és ágyú és még inkább a hátultöltő és az czekek által szükségessé vált nagyobb mozgékonyság és sebesség éppen értelmes és testileg lelkileg minél inkább kiképzett egyéneket kívánt meg, s nem régi gépeket.

Itt ismét a poroszokat legelől találjuk. Legrégebben működtek és legtovább haladtak. 1814 óta szervezetők a keret-rendszeren alapszik, és az egyéni kiképzést tüzte ki, mint egyik főczélját. A francziák, ha nem is fogadták el a keret-rendszert elvileg, gyakorlatilag azt alkalmazzák már régen. Rövidre szabták a szolgálati időt és a szabadságrabocsátást rendszeresítették. A hét évből a két utolsót a katona rendes időben mindég szabadságon tölti és minthogy minden hadjárati év két évi szolgálat gyanánt számíttatik, a katona ritkán marad 3—4 évnél tovább fegyver alatt. Hogy mily értelmes e gyorsan kiképzett francia katona, és mily fenn hordta a nemzeti lobogót, világtudomásu dolog. Nem kell hinni, hogy a francziában különös képesség rejlik a katonáskodásra. Csak lássa valaki a francia ujoncz első lépteit és csakhamar félreteendi e téveszmét.

A jó oktatási rendszer teszi azt és a seregben uralkodó szellem.

Az osztrák sereg eddig mindig mások után sántikált és vagy éppen később ért, mint a vontesövü fegyverekkel, a

hátul töltővel, az egyéni kiképzéssel és egyéb mással, vagy nem meggyőződésből indulván ki, hanem szükségnek engedvén, azt, a mi magában jó lett volna, csak elhamarkodta, tulzotta, vagy csak tökéletlenül vitte ki.

Igy a pénzszüke, a helyett hogy egy olcsó és jól szervezett keret-rendszert szült volna, csak a félig kiképzett legénységnek tömeges és minden rendszer nélküli hazaküldésére vezetett, és így történt, hogy a porosz, kinél a szolgálati idő rövidebb és a rendes sereg létszáma papiron csekélyebb, meglettebb, jobban kiképzett és nagyobb számú katonasággal jelenhetett meg a csataterén. Az általag az osztrák seregben az 1½ évig fegyver alatt gyakorlott katona volt, a porosznál két harmada olyan volt, ki 2½—3 évet töltött volt a zászló alatt. A poroszok az első perczben felhasználhatták egész anyagokat, míg az osztrák seregnek nem volt elég keretje a tömeget beleilleszteni. Mielőtt az új felállítások be lettek volna végezve, vége volt a háborúnak.

Ugy látszik, hogy valahára okunk, mert az új honvédelmi javaslatban a keret-rendszer elfogadtatott és szabályoztatott. Az roppant haladás. A keret-rendszer főelőnye katonailag abban fekszik, hogy a haderőt minéműsége szerint felosztja, minden résznek meg van különös hivatása és ezáltal a tömeg rendeztetik. Ily rendezés nélkül pedig az anyag, melyet az általános szolgálati kötelesség kézbe ad, nem is kezeltethetnék. A szabadságosok nem fognak többé akkor elbocsájtatni, mikor vége a pénznek, vagy mikor egynek vagy másnak tetszik, hanem a törvény fogja kiszabni az arányt, a melyben az anyag a rendes seregben vagy a hon-

védelemben lesz felosztandó; törvény fogja meghatározni az időt, melyet a katona az activ seregben, a tartalékban és a honvédelemben fog tölteni. Ugy mint azt is, hogy meddig maradand mindenki fegyver alatt. Ez utóbbira kell főképen ügyelünk, mert nemcsak, hogy ezt az igazság követeli, hanem ez egyzersmind főfeltétele a jó oktatási rendszernek. Ha mint a javaslat ajánlja, csak két évig tartathatik a legénység rendes időben fegyver alatt, és hogy tehát annak leteltével az ujoncznak ki kell képezve lennie, komoly munka lesz akkor a katonáskodás, nem játék.

Elfogadtatván elvben a keret-rendszer, tisztában kell lennünk annak következtetéseiről is. Erendszer csak úgy hozathatik be gyakorlatilag, ha az állandó csatarend követi azt, mert csak ezáltal lehet olcsó kereteket szervezni, és olcsóknak kell azoknak lenni, mert nagyobb számban lesznek és terjedelmesek.

De óvakodjunk, nehogy azok tultottak legyenek, és ha az, a mi hírlik, valósul, e veszély létezik. Ugy látszik ugyan is, hogy tervben van a tartalékot külön keretekben szervezni, úgy hogy minden rendes ezred mellett egy tartalék ezred létezzék. Ez bizonyosága lenne annak, hogy az egész keret-rendszer illetőleg ferde felfogás uralkodik. A tartaléknak, a mint azt a keret-rendszer felfogja, csak úgy van értelme, ha az szoros összefüggésben van az activ sereggel és annak nem támaszát, hanem lényeges kiegészítő részét képezi. Az 1866-iki porosz seregnek felét a három esztendőre kiszolgált 25—26 éves tartalék-katonák képezték, kik a zászlóaljakra beosztattak. Ha nem vegyítették a rendes sereg a tartalékkal, az első na-

gyon fiatal, a második pedig penészes leend. Legyenek bármily jó tartalékkeretek, hiányozni fog azokban a valódi katonai szellem, mely csak is a rendes állandó seregben élhet, hol folytonos táplálékot nyer.

Ha honvéd-rendszer létezik, a tartalék csak névben az, mert a honvédsereg a valódi tartalék, melynek hivatása, hogy a rendes seregnek és a beleolvasztott tartaléknak hátát és összeköttetéseit támadástól biztosítsa, úgy hogy az minden fogyasztás nélkül egész épségben a hadjárat főcélját kivihesse. Ha arra a honvédsereg nem képes, hasztalan fényezés és nem mint kellene lennie szükséges és lényeges része a hadserevezetnek. Ha pedig hivatásának megfelelő, akkor az ugynevezett reserva vagy tartalék nem egyéb, mint a rendes sereg pótléka.

A két utolsó rövid hadjárat Olasz- és Németföldön azon téveszmét gerjesztette, hogy nem lesz többé hosszú háboru, és hogy annál fogva mindenkinek csak a legnagyobb tömeggel kell az első pillanatban megjelenni a sikon. Ha rövid volt e két hadjárat, azért volt, mert nem volt nemzet nemzet ellen, hanem csak egy birodalom kormánya egy más kormány és nemzet ellen, és ez által az egyik félnek tulnyomó ereje volt. Ha nemzet nemzet ellen küzd, nem egy csata határoz, mert az ellentállást nem lehet megtörni, hanem az erőt kell ki-meríteni, mint az a krimi hadjáratban történt a muszkával. A tapasztalás kimutatta, hogy vagy 40—50 pct veszteségre kell számítani a gyalogságnál, 20—25 a lovasságnál és tüzérségnél. Ha külön tartalék ezredek képeztetnek, az egész tartalék felemésztetik az első felállításnál és a pótléokra csupán nyers

ujoncz marad. Ez nem erőkifejtés, hanem erőpazarlás, és ép oly bölcsejzés, mint azon katonáé, ki több napra szánt eledelét első nap felfalja és az által legelőbb is elrontja gyomrát, azután pedig koplal.

VII.

A keret-rendszer, mely az állam egész nyers erejének hadi czelokra való felhasználására czéloz, majdnem szükségképen maga után vonja egyik vagy másik formában az általános honvédelmi kötelezettséget és ezt az új honvédelmi terv be is hozza.

Ha nem hagyjuk magunkat elcsábítatni a szép elv fényessége által, csakhamar azon meggyőződésre jutunk, hogy az általános honvédelmi kötelezettség elfogadásával egy nagy áldozatot hozunk, és hogy a helyzet kényszerít ez áldozatra, de hogy minden tekintet arra ösztönöz, hogy ez áldozaton a mennyire lehet, gyakorlatilag könnyítsünk.

Az általános honvédelmi kötelezettség első pillanatra igazságosnak és természetesnek látszik. — Hol min lenki egyenlő a törvény előtt, mindenkinek kötelessége azt védeni, ha megtámadták. De gyakorlatilag a dolog egy kissé másképen áll. Ha úgy alkalmaztathatnánk az elv, mint az a kis Svájcban történik, hol minden ép ember majdnem kivétel nélkül egy bizonyos korszakot tölt az activ és tartalék seregben, míg végre a népfelkelésbe soroltatik, az alkalmazás legalább igazságos lenne; de ez viszonyainknál fogva nem történhetvén, világos, hogy sokkal nagyobb áldozatot kénytelen a közjóért tenni az, ki a rendes seregbe jut, mint az, ki egyedül a honvédségben szolgál. A sors-

huzás épen nem teszi az áldozatot tűrhetőbbé, mert az illetőre nézve ugyan csak mindegy, akár a sors által soroztatik be a rendes seregbe, akár pedig az ujjoncsozási hatóságok által, — a czélra pedig, t. i. a legalkalmasb hadi anyag megszerzésére nézve, bizonyosan előnyösebb lenne, ha értelmes emberek választanák ki a szükségest, mint a vak sors.

Továbbá, isten és törvény előtt ugyan egy ember élete ép oly becses mint a másiké, de nem ám az államra nézve, mely a kézmunkások tömegéből százakat könnyebben nélkülözhet, mint egyetlen egy iparos, kereskedelmi, tudományos vagy más képességet. Ezeket is csupán nyers hadi anyagként tekinteni annyit tesz, mint egy lényeges részét az állam erejének elpazarolni.

Ha tehát csak is a czélszerűség és igazság szempontjától dönthetnők el a kérdést, kétségkívül nem az általános honvédelmi kötelezettség, hanem az önkényes toborzás egy vagy más formában lenne leginkább ajánlható, s mint minden más államszolgálatba, a katonaságba is azok lépnének be, kik hivatást éreznének magokban és mint életpályát választván a katonáskodást, igényeinek természetesen legjobban megfelelének. Ha ez a túlnőtt európai hadseregeknél ki nem vihető, nem annyira annak kell tulajdonítani, hogy nem találatnék elég ily önkéntes egyén, hanem annak, hogy nem győzi az erszény. Midőn a szabad független kézmunkás egy-két forintot kereshet napjában, nem igen lehet várni, hogy egy sok korlátokkal járó és néha veszélyes munkára szerződiék, melyért ételén és ruháján kívül, csak néhány krajczárt szerezhethet.

Igy nem marad egyéb hátra, mint e

szükségnek hódolni, csak azt nyílt szemmel tegyük, hogy láthassuk, mennyire terjed a szükség és hogy felelhet meg mindenki legigazságosabban és legcsekélyebb áldozatokkal a reá eső részének.

Az új honvédelmi javaslat által a súly, melyet eddig elviseltünk, tetemesen növekedik, lehet mondani, majdnem megkettőztetik. Ezelőtt hazánkából vagy 40—45000 újoncz igényeltetett évenként, míg a többi azaz legalább is ugyanannyi, a sorshuzás után minden katonai kötelezettségtől ment volt, most legalább is ugyanannyi újoncz fog kivántatni és a többi sem ment, hanem hasonlóképen 12 évi szolgálatra, ha bár csak a honvédelemben, köteles. Ez által ugyan a rendes seregbe besoroltak sorsa kevésbé látszik igazságtalannak, de csak is látszik, mert az, hogy a többi is, habár csekélyebb mértékben, most katonáskodni fog, mégis csak gyenge vizsgálás, főképen akkor, midőn ugyan az időben a helyett, hogy a szolgálati idő a seregbesoroltak számára megrövidítették, az két évvel hosszabbították. És ez, lehet mondani, a gyenge oldala e javaslatnak, a melyen azonban talán még lehetne segíteni.

Ha már szükséges volt, hogy azon része a fiatalságnak, mely eddig egészen ment volt, ezentul a honvédseregben szolgáljon, méltányos volt arról gondoskodni, hogy annyival nagyobb anyag lévén rendelkezésünkre adva, azok sorsa, kik a rendes seregben kötelesek szolgálni, aránylag enyhíthessék. Az új törvényjavaslat teszen is sokat e tekintetben, mert habár általában súlyosabbnak látszik a régi újonczozási módnál, a súlyt sokkal jobban osztja el.

Először is véget vet a pénzbeli meg-

váltásnak, mely, főképen a formában, melyben nálunk létezik, a vagyonos és vagyontalan osztály közti különbséget még boszantóbb módon emeli ki, mint az máshol történik. Máshol, hol a pénzbeli megváltás divatozik, az illetőnek a sorshuzás előtt, nem pedig a sorshuzás után kell magát megváltani, és ezáltal már először azon lehetőségről lemondani, hogy egy szerencsés huzás következtében pénzbeli megváltás nélkül megszabadulhasson. Így, legalább az, ki a rossz sorsot huzza, nem látja azokat, kik hasonló rossz sorsot huzván, mégis a katonáskodástól megszabadulnak.

Másrészről a porosz minta szerint tervezett és magok költségén szolgáló egy évi önkéntesek behozatala által a mívelt osztálynak azon kedvezmény nyújtatik, melyet az állam érdeke maga okvetetlenül igényel. Csak egészen kell alkalmazni a porosz mintát és egyedül azokat részesíteni a kedvezményben, kik mielőtt a sorshuzásra hivatnának, önkéntesen beállanak a seregbe és ott magok költségén egy évig szolgálnak.

Ezen a mívelt és vagyonosabb osztálynak adott kedvezményben még talán más formában minden más önkéntest is lehetne részesíteni, hogy ha a törvényjavaslatban előszámolt egy éves önkéntes szolgálatot igényelhetőkön kívül is minden ifjunak, ki a sorshuzás előtt önkéntesen beállana, szolgálati ideje a tartalékban egy vagy két évvel rövidítették, úgy hogy 5 vagy 6 évi tartalékszolgálat után már a honvédelemben lépne át.

De van még egy, a mi talán többet tenne, mint bármi más, hogy a méltányos arány helyreállíttassék azok terhe közt, kik a rendes seregben szolgálnak

és azoké közt, kik csak is a honvédségben kötelesek szolgálni. És ez, hogy azok, kik a rendes seregbe sorshuzásutján bejutnának, nem 12 évre legyenek egészben kötelesek szolgálni, úgy mint azok, kik csak is a honvédségben szolgálának, hanem például csak 10—11 évet t. i. a terv szerint 3 évet a rendes seregben, 5 vagy 6 évet a tartalékban és két évet a honvédségben.

Az általános honvédelmi kötelezettség sulya ez által sokkal igazságosabban osztatnék fel, mert azok, kikre a legnagyobb teher esnék, azt rövidebb ideig hordanák. És pedig úgy hiszem, ez előnnyel történhetnék meg, mind a seregbe, mind a honvédelemre nézve.

Az első, ha veszitene is számban, elkerülné a veszélyt, melylyél a penészes katonák osztálya fenyegeti. — A régi katonával úgy áll a dolog, mint az öreg agárral, nagyon is bele tanul a fogásokba. Ez annyira tapasztaltatott a francia seregben, hogy az 1855-ben a krimi hadjárat alatt behozott rendszer, mely szerint az idejét leszolgált katona ismét magasb fizetés mellett beállhatott, a legjobb tiszték egyértelmű véleménye és javaslata következtében, ha nem is papíron, de tetteleg megszüntettetett. Most már a gárdán és egyes altiszteken kívül ily másodsor beállott katona már ritka lett a francia seregben. Csak olvassa bárki Trochu tábornoknak, Franciaország egyik legjelesebb tisztének a sereg szervezése tárgyában tavaly megjelent és oly nagy hatást szült röpiratát és a penészes katonát a sereg legnagyobb átkának fogja tekinteni. Oly raisonneurök, elégedetlenek és tuligénylőknek bizonyultak be a hét éven tul szolgált katonák, hogy a helyett, hogy jó például szolgáltak volna az ujoncok-

nak, azokat megrontották. Csatában pedig épen úgy rendezték a dolgot, hogy az ujakat csalják előre és magok szépen akkor érkezzenek, midőn ezek már a munkának legkellemetlenebb részét bevégezték.

A ki ezeket vagy maga látta vagy a tiszték véleményét az iránt hallotta, meggyőződésből mondhatja, hogy vesztesség nélkül engedhet át a sereg a honvédelemnek a javaslat szerinti tartalék 6 évkorából egy vagy kettőt. A honvédelem pedig az átengedés által tetemesen nyerne erőben, mert mégis csak több jó elem találtatik a 28—30, mint a 30—32 éves kiszolgált katonák közt. Így mind a kettőre nézve ily változás előnyös lenne.

Ezáltal természetesen az összes rendes sereg létszáma kisebbitetnék és így az ezáltal támadó hiányt vagy egy aránylag nagyobb számú évbéli ujonzállítás által kellene pótolni, vagy ez iránt tisztába jönni és mindenkit megnyugtanni, valjon nélkülözhetne-e a rendes sereg egy vagy két évet a tartalékból. Ez arra a kérdésre vezet, hogy mily nagynak kell tulajdonképen lenni a rendes seregnek hadilábon.

VIII.

Mig a sereg leginkább arra volt szánva, hogy a népet féken tartsa, természetes volt mindent elkövetni, hogy az a legkisebb számra leszállitassék, de most midőn főképen a honvédség felállítását által, főhivatása az leend, hogy a monarchiát külellentől megvédje, mindnyájunk érdekében van, hogy az tulzott leszállítások által úgy ne csonkittassék, hogy hivatásának többé meg ne felelhessen. Nem szabad itt fukarkodni, — de pazarolni sem.

Azt megítélni, hogy mily nagynak kell a seregnek lenni, eddig nem volt más mérleg, mint a más hatalmak seregével való összehasonlítás. Még ha e mérleget vesszük is, a tartalék szolgálati idejének például egy évvel való rövidítése után is seregünk olyan leendő, hogy számban mindenesetre bár mily, más nagy hatalmasság rendes seregé- megmérkőzhessék. A 800,000 katona, a melyből a javaslat szerint rendes seregünknek állani kellene, 10 évi szolgálattal egészben 80,000 ujonczot vesz igénybe évenként a monarchia két részéből. Ugyanezen arány 9 évi szolgálattal egészben, azaz 3 évre az activ seregben, és 6 évre a tartalékban, 720,000 embert adna. Franciaországban 100,000 ujoncz szedetik évenként és ez most egészben 8 évig szolgál, a mi 800,000-et teszen ugyan, de ezekből le kell számítani azokat, kiknek, mert hadjáratban részt vettek, minden hadjárat évi, két szolgálati évként beszámítatik. Pedig Algirban legalább, ha máshol nem, a 100,000-nyi sereg annyit van mozgásban, hogy a legkedvezőbb számítás mellett sem lesz valóban a francia összes rendes sereg száma nagyobb, mint a mi 720,000 emberünk. Természetesen most a rendes katonaság megett áll a Garde mobil és a népfegyverzés, de nálunk is behozatik a honvédség, mely hasonló kiterjedésre képes.

Poroszország eddig 63000 ujonczot adott évenként, kik 8 évig szolgáltak, egészben 3 at a rendes seregben, 5-öt a tartalékban, a mi 504,000 embert ad; ugyanazon arány szerint az ujonnan hozzá csatolt tartományok 2.500,000 meghaladó lakosságukkal körül belül 70,000-rel szaporítják meg

és az Éjszaknémet szövetség kis fejedelemségei és Szász ország még vagy ugyan annyival, úgy hogy a egész rendes sereg és tartalék száma vagy 650,000-re fog menni. E megett, mint nálunk, a Landwehr fog létezni.

Muszkaországnak 6 rendes hadteste van és azon felül a gárda és gránátosok, mindegyik hadtest 40000 emberből állván, ez 320,000 embert teszen. Vannak azon felül a caucasusi hadtest, az orenburgi, a sor- és más kozákok, a finlandi militia, a mingreliai önkénytesek, bashkirok és mások, kik által ugyan felvitethetik a legénység száma, de kik mint rendes haderő alig tekinthetők. Most egy általános honvéd-rendszeren dolgoznak, de ennek hivatása lenne részint a rendes sereg pótolására, részint a második sorban tartalék gyanánt szolgálni.

Igy, ha nem egy, hanem még két évi tartalékot is leszámítanánk úgy, hogy a rendes sereg létszáma 640 000-re süllyedne, alig lenne csekélyebb számú rendes katonánk, mint bár mily más nagy katonai államnak. Sőt míg a határ örvidék fenntartatik, mindegyikét majdnem felül haladnánk.

De hát ha két nagy hatalommal lenne dolgunk, mint az már 1866-ban megesett? Arra csak azt lehet mondani, hogy e tekintetben mi is csak abban a helyzetben lennénk, mint bár melyik az említett nagy hatalmasságok közül, csak hogy még is feltehető, hogy 1866 óta annyira jobbultak viszonyaink, hogy talán még sem fogjuk azon rövidlátó politikát követni, mely akkor majdnem minden valamire való frigyes nélkül oly kedvezőtlen helyzetbe hozott. És ha még is oly kétségbe esett helyzetbe jutnánk nem ne-

hány tartalék katonával több vagy kevesebb nem rántana ki belőle, hanem csak is a monarchia összes népeinek erőfeszítése és hazafisága. Épen ily esetekre van számítva a honvédség, mely a módot nyújtja az összes nép-erőt ily válságos perczben kifejteni, és ez által még a legtulnyomóbb támadó erőt is végre kifárasztani.

Most azonban, hogy el van határozva, hogy lesz honvédség, melyhez mindenki tartozand, ki nem szolgál a rendes seregben, és hogy a honvédség feladata a második sorban állani, a sereget támogatni és a hadjárat mellék céljai elérése után látni, nem szükséges többé a régi modor szerint más seregekkel való hasonlítás útján határozni meg a rendes sereg számát. Ez többet kevesbet magától világlik ki, mert van egy biztos adat, mely eddig nem volt.

A mig nem létezett egy rendesen szervezett külön erő, mely ruganyosságánál fogva szükség esetében bármily számra felvihető és mely második sorban a sereg megett működött volna, soha sem lehetett megítélni, hogy mily nagynak kell lenni az egy ponton működő seregnek. Maga magának kellett hátát és közlekedési vonalait biztosítani, magának kellett minden útjába eső fontos stratégiai pontot és erősséget vagy megszállni vagy különös figyelmű hadtest által szemmel tartatni. Minél szerencsésebb volt a hadjárat, és minél tovább előre nyomult a sereg, annál gyengébb lett, mind ezen sok embert igénybe vevő mellék munka által. Lehetetlen lévén azt megítélni, hogy mennyi ember kellend mind erre, nem maradt más hátra, mint minél nagyobb számú sereget összegyűjteni, úgy hogy

minden előforduló esetnek megfelelően.

De ha van mind e czélokra egy annak szánt külön erő, feltéven, hogy az hivatásának megfelelő, az első vonalban működő sereg egész épségben fenttarthatja számát és csak az által gyengítetik a mi a csatában vagy betegség által vész el.

Most tehát vannak átalagos adatok, melyekkel számolnunk lehet. A tapasztalás mutatta, hogy egy 200,000 harc-zost felülmuló sereg alig működhetik hasznosan egy ponton. A mesés régi csaták óta a le pzigi és königgrätzi csatákon kívül nincs is a katonai történetben eset, hogy egyik résznek is lett volna ily számú egy ponton működő serege. Es Königsgrätznél is a poroszok a 2-ik sereg legnagyobb részét felsem használhatták.

Minden esetre egy 200,000 harczosból álló sereg oly nagy, hogy megsemmisitheti, ha akarja, még egy 300,000-nyi seregnek is minden törekvését öt harczra kényszeríteni, addig, mig a számbeli egyensulyt, új erőnek magához vonása által, helyre nem állította. E tekintetben minél nagyobb a szám, annál kedvezőbb az arány a csekélyebb seregre nézve. Így a mit 2000 ember 3000 ellen vagy 20,000, 30,000 ellen hasztalan kisértene meg, az egy 200,000-nyi sereg 300,000-nyi ellen könnyen kiviheti. Ez természetes, mert a térségi viszonyok, ha csak a sereg készakarattal egy nagy lapály közepére nem áll, csak korlátolt számú harczos alkalmazását engedik.

Ha a tartalék szolgálati ideje egy évvel rövidítettnek és így a létszám 720,000-ből állana 800,000 helyett, két ily sereget lehetne kiállítani, mindegyi-

ket 200,000 harczosból állót és még 100,000-t is számítva nemharczosokra és minden levonásokra, a mi csakugyan bőséges, 220,000 harczos maradna pótlékra és tartalékra és pedig annélkül, hogy oda számítanók a 40—50,000 még most létező határőrt vagy a 80,000 ujoncz évi illetéket.

Ezen 400,000 harczosból álló két sereg körülbelül épen megfelelné a mostan létező kereteknek, csak nem ugy kell számítani, mint az most történik az osztrák seregben, hol t. i. a nem harczosok is az effectív számban szerepelnek, a mi nagy tévedésekre és álszámításokra nyújt alkalmat. Pedig e keretek oly nagyok, ha nem nagyobbak, mint bármely más rendes seregé. Így a főerőt, a gyalogságot véve, a 102 franczia serezed 3 zászlóaljjal mindegyik, 305 zászlóaljat ad, 3 zuávezred 9 zászlóaljjal, a turcok 2-vel, a gárda 2-vel és 20 vadász zászlóalj egészen 361-et teszen. A 9 porosz hadtest mindegyik 25 zászlóaljjal 225 zászlóaljat ad. A most bekebelezett tartományok és a többi éjszaki német szövetségi országok 3 hadtestben azaz 6 osztályban lesznek rendezve, úgy, hogy egészen 300 zászlóalj legyen. Nekünk 80 ezredünk van, mindegyik 4 zászlóaljjal és 40 vadász zászlóalj, a mi egyedül 360 zászlóaljat képez, melyekhez az 51 határőrvidéki zászlóaljat is kell számítani.

Ha egy vagy más módon úgy történt, hogy az osztrák sereg ez utolsó időben gyakran kisebb számban volt a csatatéren, mint ellene, ez nem azért történt, hogy nem volt elég katonánk, hanem, mert az anyag nem volt jól elosztva és mert a pótlékrendszer hibás volt. Ezt kell jól elrendezni, úgy, hogy az folytonosan és minden felakadás nél-

kül táplálja az ellenség előtt lévő sereget és azt mindig ép számban fenntartsa.

Ha 400,000 harczost minden perczen első vonalba küldhetünk és azok számát a jó pótlék-rendszer és a jól szervezett honvédség második sorban való működése által félig edzett tartalék-katonával, félig jól betanított ujonczal mindig kiegészíthetjük, biztosan nézhetünk szemébe a jövőnek.

IX.

Lesz tehát honvédünk! Bár mily higgadtan igyekezzék is a magyar e tárgyhoz szólani, érzi, hogy vére felmelegszik és ütereje sebesebben dobog. — De ne is fojtsuk el a lelkesedést, mely e gondolatra áthat bennünket. Ellenkezőleg növeljük azt a mennyire lehet, mert csak lelkesedés testesítheti az eszmét, és önthet szellemet az intézménybe.

Hogy valódi nemzeti és harczias szellem fejlődjék ki a honvédségben, szükséges, hogy a honvédség szervezése önálló legyen, de hogy a honvédség még is összefüggésben legyen a rendes sereggel. Ha nem önálló a szervezet, a honvédség csak a rendes sereg ál mása lesz, a régi Landwehr militz formában, melynek még neve is nevettség tárgya, míg, ha nem veszen fel a honvédség életrevaló elemeket a rendes hadseregből, bajosan fog benne kifejlődni a valódi katonai szellem, vagy ha kifejlődnék, az könnyen ellentétes irányu lehetne, és így a közremunkálást a rendes sereg és a honvédség közt nehezítené, sőt talán veszélyeztetné is.

A mennyire ismerjük a honvédségi javaslatot, ez mind a két igénynek megfelelő. A honvédség felállítása, szerve-

zése és ellátása, a tisztek kinevezése, a felszerelés, a begyakorlás mind a honvédelmi miniszteriumok körébe fog tartozni, mely az országgyűlés ellenőrködése mellett működik. Más részről a honvédség alapját fogják képezni azon kiszolgált katonák, kik betöltvén idejüket a rendes seregben és tartalékban, még két évig kötelesek szolgálni a honvédségben. Azon felül a seregből kilépett vagy nyugdíjazott tiszteknek és az egy éves önkényteseknek is, ha kiképezik magokat, a tiszti állomások a honvédségben nyitva állanak.

Ezen a rendes seregből átvett elem azonban csak egy csekély részét képezi az egész honvédségi anyagnak, és az intézmény jövője attól fog függni, hogy használtatik fel ez anyag és hogy vegyítettett a rendes seregből átvett elemekkel. Minthogy önállóan szervezendjük honvédségünket, egyedül tőlünk fog függni, valjon abból egy hatalmas hadi eszköz válik-e, a salétrom, kénkö és faszén kellő arányban történt vegyítékéből készült lőpor, vagy pedig csak egy hasztalan ártatlan keverék.

Az elv az, hogy mind azon része a fiataliságnak, mely sorshuzás útján a rendes seregben való szolgálattól megmenekült, a honvédséghez tartozik és ez elvhez kell minden áron ragaszkodnunk, mert csak így adhatjuk meg a honvédségnek azon nyulékonyaságot, mely által a szükséghez képest azt úgy tághatjuk, hogy a nemzet egész ellentállási erejét fokokként kifejtthessük.

De ha most, midőn nem a honvédségnek kisebb vagy nagyobb terjedéséről van szó, hanem annak minél előbbi alakításáról és főképen a valódi nemzeti honvédszellem ébresztéséről, csak is ez elvhez tartjuk magunkat és egy-

szerűen a 78 gyalog zászlóalj és 26 lovas századokra kivántató legénységet sorshuzás útján besorozzuk, lesz ugyan név szerint vagy 80,000 honvédünk, de az intézmény holt szülött leend.

Legjobb esetben a szolgálatba beleunt katonai elem az egésznek egy alkatonai szint fog adni, vagy a mi még valószínűbb, a sorshuzás útján beléjutott elem még azon homoeopatikus ritkításban bevett katonai szellemet is el fogja fojtani, anélkül, hogy e helyett beune ébredt új szellemet önthetne bele. Nem a vak sors útján belé kényszerült elemekben fog az új erőteljes honvédszellem gerjedni. Az csak ott támadhat, hol a hazafiai érzelmi ifjuság áthatva a honvéd eszme horderejétől, és elszánva, hogy ez eszme megvalósuljon, maga adja a lendületet és önkéntesen meghozza azon csekély áldozatot, melyet a négy héti évenkénti gyakorlat megkíván és befolyása által felébreszti azon szellemet, melyet mi mindnyájan ott uralkodni óhajtunk, de mely ott soha sem fog élni, ha mi azt oda be nem visszük.

A javaslat erre tért nyújt, mert mint a rendes seregben, a honvédségben is megengedi az önkéntesek belépését. Ha e tért fel nem használjuk, elejétől fogva meghamisítjuk az egész intézmény szellemét. Emlékezzünk meg, mily izgatást és ellenszenvet gerjesztett a népben a nemzetőrség behozatala 1848-ban. Az ellenszenv épen oly nagy lesz a honvédség ellen. Hiába fogja bárki mondani, hogy hisz nincsen háború, tudni fogja mégis mindenki, hogy nem tréfára, hanem háborúra van mégis csak szánva a honvédség és hogy az utóbbjára is csak katonáskodás más formájában. Mint akkor a lelkes ifjuság példáj-

által legyőzte az ellenszenvet és magával ragadta a tömeget, úgy most is csak e mód van hatni a tömegre. Ha azok, kik politikai és társas téren vezetnek és befolyással bírnak, nem állanak magok előre, honvédönkéntes nem fog jönni, és így a honvédszellem is csak buzgó óhajtás maradand.

Sokat segítene e tekintetben, ha mint a rendes seregre javasoltam, az önkéntesen a honvédségbe beállók is a rövidebb szolgálati idő kedvezményében részesülnének; a mi ez esetben sokkal nagyobb lehetne, mint a másokban.

Itt fog minden esetre bebizonyulni, ha valjon csak beszéd-e mind ez a honvédseregről, vagy komoly elhatározás, hogy az minél előbb életbe lépjen és életteljes legyen.

Mennyit tehet e tekintetben a valóban lelkes nép, mutatja Anglia példája. Az 1859-iki olasz hadjárat, melyben a francia császár egy eszméért harczott és két tartományt szerzett, felriasztotta az angol népet. Megszámlálta csekély és a világ minden részeiben elszórt seregét, és azt találta, hogy még egy aránylag kis számú seregnek is háboru esetében külföldre küldetése is az országot majdnem minden védelem nélkül hagyná, a roppant összeg, melybe már e kis, toborzott önkéntesből álló sereg került, lehetetlenné tette azt úgy öregbiteni, hogy az mind külharczra, mint honvédelemre elégséges legyen.

Ez aggodalmak között felszólalt egyszerre egy lelkesítő szó, mely felhívta a nemzetet, hogy maga magán segítsen önkéntes, csupán a honvédelemre szánt és magok költségén alakult csapatok szervezése által. A felsőbb osztályok, mint Angliában mindig, úgy most is felkapták az eszmét, és megadták a len-

dületet oly erélyesen, hogy most 170,000 jól begyakorlott önkéntes és kitünő lövész létezik Angliában.

Nevettek eleinte a katonai körökben, a kormány is alig vette komolyan és a fegyveren kívül mit sem adott. De ennek daczára felszerelték magokat az önkéntesek, minden szabad órájokat rászánták a gyakorlatokra és czéllövésre, vettek löport maguknak, fizették az őrmestereket a rendes seregből, kik őket begyakorolták, és ez mind adakozás útján történt, az a kinek volt, fizetett azért, a kinek nem volt. Csak most, midőn már évek óta léteznek, és kimutatták, hogy katonai mozdulatokban és czéllövésben a rendes katonaság mellett működhetnek, és akár mikor 20—30,000nyi számban bármily ponton összegyűlhetnek, akkor lépett fel a parlament és minden teljesen betanult önkéntes fejében három fontot azaz vagy harmincz forintot adott évenként. Így cselekesznek életre való nemzetek.

Nem azért hozom fel e példát, mint-ha mi is ezt tehetnők vagy mintha az nálunk még szükséges is lenne. Felülről jön a kezdeményezés, csak ennek feleljünk meg kellően. Természetesen, ha azzal fogadjuk az ajánlatot, hogy ez mind semmi, hogy nincs meg sem ez, sem az, és hogy ha csak mindent meg nem adnak, már nem lehet belőle semmi, akkor ugyan semmi vagy legalább igen kevés lesz belőle. Meg kell ragadni azt, a mi adatik, és azon kell lenni, hogy az ellene létező bal itéleteket és bizalmatlanságot megczáfoljuk.

Eddig inkább mint engedmény adott meg a honvédség, mintsem azon meggyőződésből, hogy az háboru idején valamire használhatna, és megada-

tott némi aggodással, nehogy az más czélra használtassék fel. Rajtunk van azt megmutatni, hogy a honvédség lényeges kiegészítő része a rendes seregnek és hogy csak általa lehetséges egy valódi jelenkori sereg és hogy mi erre készítjük nem másra. Mig ezt tettegbe nem bizonyítjuk, bajosan várhatjuk, hogy csupa állításunkra, a nézetek megváltozzanak, és a balitéletek megszűnjenek.

Nem azzal fogjuk ezt elérni, ha a honvédséget politicalai ficzkádozásokra akarjuk felhasználni. Ez által csak fegyvert nyujtanánk azoknak, kik egy vagy más okból, a honvédség létrejöttét meg akarják gátolni, és különben is isten mentsen meg a politicalai honvédtől. Ellenkezőleg feledjünk minden pártszinezetet, és fogjunk kezét, hogy minél előbb harcra képes, lelkes honvédségünk legyen. Ha ezt nem érjük el, egyedül önmagunknak tulajdoníthatjuk.

X.

Fűzzük össze az elszórt eszméket. — Legelőbb is ne sóhajtozzunk azután, a mi legkedvesebb lenne, hanem fogjunk hozzá annak valósitásához, a mi lehetséges és egyszersmind szükséges is.

Mi századokon át azon szerencsétlen helyzetben voltunk, hogy sok de igen sok kétségbe sem vonható jogokkal birtunk, — papiron, de bár mennyit szónokoltunk és irtunk azokról, és bár mennyi óvást tettünk azok megszegése ellen, tetteg erőnk nem volt azokat érvényesíteni. Már akár a körülményeknek volt ez sajnós következése, akár tulajdon hibánk, azt hiába vitat-

nánk; a dolog így volt és azt senki sem tagadhatja.

A nagy ür, mely a papiron irt és valóban birtjogaink közt létezett, majdnem kényszerített azon kopár panasz-és sóhajpolitikára, mely kifejlésünknek, és szervezésünknek oly nagy ellensége volt. Az egész ürt egyszerre betölteni erőnk nem volt, és azt a maga borzasztóságában látván előttünk, majdnem hasztalan és kétségbeesett munkának látszott, követ köre rakva azt fokonyként betölteni.

Most másképen áll a dolog; az ür betöltetett. Adtunk-e valamit a papiron irt jogainkból, és mennyit, nem tartozik ide; elég az, hogy a mi papiron van meg, annak birtokában is vagyunk. A birtokbavétel néha [egy kis bajba kerül talán, de eddig legalább mégis beléjutottunk valamiképen. Nem vagyunk tehát utalva többé az eddigi negativ politikára, van most alapunk, a melyen haladni lehet, anélkül hogy mint eddig, mindég ugrásra készülnénk, és csak is készülnénk. Ez a legnagyobb előnye a mostani helyzetnek, melyet minden áron fel kell használnunk, hogy szervezzük magunkat valahára és erősödjünk.

A honvédelmi szervezésnél még inkább ezen alapra kell állanunk, mint bármily másnál, mert ha politikában már a papir-jogok csakugyan keveset érnek, a honvédelemben egyetlen egy felfegyverzett és szervezett zászlóalj többet ér egy százezernyi seregnél — papiron.

A nemzeti haderő létesítése után is törekvéseinkben ne feledjük, hogy a honvédelmi kérdésnek katonai oldala is van, úgy mint politikai, és hogy ha valóban czélt akarunk érni, e két érde-

ket összhangzásba kell hoznunk. Ez összhangzás elérhető, mert a katonai és politikai érdekek azonosak. Csak a két érdek képviselőinek kell erőt venni magukon, ki kell vetkezniök régi előítéletekből, le kell győzniök a talán még létező bizalmatlanságot, és loyálisan és utógondolat nélkül meg kell vizsgálniok, hogy mily engedményt adhat minden oldal anélkül hogy az érdeket, melyet képvisel, veszélyeztetné.

Természetesen a honvédelmi törvényjavaslat az 1867-iki XII-ik törvényczikken alapszik, mely a seregnek egységes vezérletét, vezényletét és belszoervezését Ö Felsege fejedelmi jogai közé sorolja. Igy van ez különben, ha törvény nem lenne is, minden alkotmányos országban is, igr Angliában ép ugy mint Amerikában. Az elsőben a királyné által kinevezett főparancsnok és az alatta működő Horseguard hivatala, mindenről, mi a fejedelmi jogok gyakorlatához tartozik, a parlamenttől függetlenül rendelkezik. Egyedül a sereg administratív részét kezelő hadügyérség az, mely a parlament előtt megjelenik, és azzal a szükséges pénzösszeget és a katonaság számát megszavaztatja. Hogy van a legénység felosztva, hol és micsoda világrészben van ez vagy amaz ezred, nem a parlament dolga, hanem a katonai főparancsnokságé.

Amerikában sincs másképen. Ott is az elnök épen oly korlátlan joggal bír e tekintetben, s ennek legjobb bizonyosságát láthatjuk a nem rég ellene indított perben. Ámbár a congressus és senatus határozottan ellenséges indulatu és mindenben megnyirja az elnök jogait, hogy tulajdon mindenhatóságát alapítsa meg, még

sem sikerült a tulzó pártnak a sereg vezényletére is kiterjeszteni hatalmát, és az elnököt Stannton hadügyér elbocsájtatása és más katonai kinevezések és változások miatt elítélnie.

De ha mi megadjuk Caesárnak azt a mi Caesaré, méltányos, hogy megadassék a nemzetnek is a mi azt illeti t. i. a törvény értelme szerint való magyar sereg, mely az összes sereg kiegészítő részét képezze.

Ha ugy állitjuk a dolgot, hogy a törvény által határozottassék meg, hogy minden magyar katona Magyarhonban legyen, hogy itt csak magyar katona és tiszt legyen, hogy a vezényleti nyelv és zászló magyar legyen, a fejedelmi jogokba vágunk és csak más uton kísértjük azt megváltoztatni, a mi az 1867-iki egyezkedésben megállapított. Ha sikerülne is azt elvben a törvényjavaslatba iktatni és azt szentesíttetni, az elv alkalmazását mégis csak a katonai hatóságok kezében lennének kénytelenek hagyni, azaz egy új papirjogot kapnánk, mely ismét a panaszok és sóhajok kopár terére kényszerítene.

Minél kevesebet mondunk ki e tekintetben törvényben, annál nagyobb a katonai hatóságok kötelessége, hogy e kivánságok, a mennyire lehet, a sereg érdekeivel összhangzásba hozassanak.

Ez bajosan fog azáltal történni, hogy mint most a rendelet kiadatott, egyes magyar ezredek haza küldetnek, és a mennyire lehet magyar tisztok alkalmaztatnak magyar ezredekben. Ez politikai engedmény igen is, de ha ez csak politikai tekintetből történik és nem alapszik egy jól megfontolt rendszeren, a főoldala e kérdésnek t. i. a katonai, ez által nem érintetik. Pedig az új honvédelmi rendszer nemcsak egy politikai

kérdés eldöntésére, hanem a sereg újjáalakítására is czéloz.

Legmélyebb meggyőződés, hogy ezt csak is a területi állandó csatarend által érhetjük el. Ezáltal fogja egyedül megnyerni a sereg a mostan létező mesterséges egység helyébe azon természetes kapcsolatot, mely eddig hiányzott, és melynek nagy részben tulajdoníthatók az osztrák seregek szerencsétlenségei. A katonai érdek sokkal sürgőbben igényli a területi állandó csatarend behozatalát, mint politikai tekintetek, ámbár ezeknek is ez által elégtétetnék. Mig ezt át nem látják az illető körökben, hiába minden fáradozás a sereg újjászervezésében.

Állandó csatarend vagy a katonák elhelyezése nem honvédelmi törvényjavaslatba tartozik, az a katonai szervezés dolga, melyben mi igen keveset vagy épen semmit, de a katonai hatóságok mindent tehetnek. A területi állandó csatarend módot mutat a katonai érdeket a politikaival összhangzásba hozni, s nem hogy általa a sereg egysége veszélyeztetnék, hanem ellenkezőleg annak összetartása biztosítatik.

A mennyire a tvjavaslatból megítélhető, az irány jó. Mutatja ezt a keret rendszer behozatala és a fegyver alatti szolgálat idejének meghatározása, mely által a hadi anyag minéműsége szerint felosztatik és egyszersmind a rendes katonák sorsa enyhíttetik, de mutatja leginkább a honvédség felállítása, mely mig egy részről biztos tartalékul szolgál a sereg számára, másrésztől tökéletesen nemzeti lábra állítása által nagy politikai engedményt jelent.

Mind ebből, ugy mint abból is, hogy valóban a magyar ezredek hazajövetele iránt már az első lépések megtörténtek, látszik a törekvés, hogy a katonai és politikai érdekek összhangzásba hozásának, és ez azon reményre jogosít, hogy a területi állandó csatarend, mely mind ezzel összefüggésben van, hasonlóképen fog tanulmányoztatni és lehetetlen, hogy ez tanulmányoztassék anélkül, hogy minden előítélet nélküli ember meg ne győződjék, hogy ebben rejlik a sereg újjászervezésének valódi titka.

Ha mind azon áldozatok daczára, melyeket az új honvédelmi javaslat a rendes sereg számára követel, az újjászervezés sem szülend jobb eredményt, mint az eddigi számtalan kísérletek, a felelősség sulya a katonai hatóságokat fogja érni, ugy mint minket terhelne az, ha egy vagy legfeljebb másfél év alatt nem állítunk fel oly 78 gyalog honvédszászlóaljat és 26 huszár századot, mely bármily rendes katonával szembe állhasson.

Ha ezt sem tudjuk kiállítani, alig lesz az mentség reánk nézve, hogy csak ennyit volt szabad kiállítanunk és azért nem lehetett. A honvédség katonailag és politikailag kísérlet, nemzeti érdekünk, lehet mondani becsületünk igényli, hogy az sikerüljön. Mint éretlen gyermekek járnánk el, ha eldobnánk, vagy meg hagynánk rozsdásodni a szerény fringiót, melyet ajánlanak, mert a fényes damascus aczélkard, mely után szívünk sovárog, oly magasan függ, hogy azt el nem érhetjük.

